

N:o 27.

Ank. till Riksd. kansli den 17 april 1902, kl. 1 e. m.

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående allmänna hälsovården på landet.

Till utskottets förberedande behandling har blifvit hänvisad en inom Andra Kammararen af herr *Johan Wahlgren* väckt motion, n:o 32, i hvars yrkande tre andra kammarledamöter instämt, och hvari hemställes, »det Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta vidtaga sådana förändringar i kongl. hälsovårdsstadgan den 25 sept. 1874, i hvad densamma afser allmänna hälsovården på landet, att kommunalnämnden tillerkännes rätt att med kraftigare och mera effektiva medel ingripa till skydd mot de faror för hälsotillståndet hos människor och djur, som särskildt genom vissa på senare tider uppkomna slag af fabriksdrift uppstått».

Motionen.

Motionären anser, att de föreskrifter rörande hälsovårdsstyrelsen och allmänna hälsovården på landet, som återfinnas i Kongl. Maj:ts hälsovårdsstadga af den 25 sept. 1874, äro alltför knapphändiga.

Efter att ha återgifvit § 28 mom. 1 af sagda stadga, däri de förhållanden uppräknas, åt hvilka kommunalnämnden i sin egenskap af hälsovårdsstyrelse har att ägna synnerlig uppmärksamhet, samt omnämnt hufvudinnehållet af § 30, hvarest föreskrives, huru nämnden skall bete sig vid fullgörandet af detta sitt uppdrag, uttalar motionären såsom sin åsikt, att dessa stadganden möjligen kunde vara tillfyllestgörande på den tid, då de kommo till stånd, men icke nu, då »med det storartade uppsving på industriens område, som sedan den tiden inträffat, förhållandena i mångt och mycket hafva gestaltat sig annorlunda».

»Storartade fabriksanläggningar af omfattning, beskaffenhet och ändamål, hvarom man vid hälsovårdsstadgans tillkomst säkerligen icke hade någon föreställning, hafva», fortsätter motionären, »litet hvarstädes på landsbygden uppstått, i många fall till synnerligt men för de kringboendes välbefinnande och hälsa, ej mindre genom spridande öfver vidsträckta områden af osunda gaser och ångor, än äfven och i all synnerhet genom förorenande i hög grad af vattnet i sjöar och mindre vattendrag, så att detta blifver absolut oanvändbart till dryck för både människor och kreatur samt till andra nödvändiga behof, såsom tvätt m. m., hvarjämte fisken i vattendragen totalt utrotas och många människor därigenom förlora sin bergning».

De medel, som hälsovårdsstadgan ställer till kommunalnämndens förfogande, då denna önskar afhjälpa dylika med en del fabriksanläggningar förenade olägenheter, äro enligt motionärens mening fullkomligt vanmäktiga: hvarken dess »råd, upplysningar och varningar» eller det låga vitet af högst 20 kronor hjälpa; och då »årslånga undersökningar med åtföljande kostnader, besvär, skrifverier och tvistigheter äfven i bästa fall blifva följden» af ett hänvändande till Konungens befallningshafvande, så draga sig kommunalnämnderna i allmänhet för att tillgripa denna åtgärd, hvars resultat motionären finner så mycket osäkrare som »författningen icke lämnar några föreskrifter om det sätt, hvarpå det tillkommer Konungens befallningshafvande att i sådant fall ingripa».

För att gifva en föreställning om de missförhållanden, i hvilka motionären önskar ändring, har han till utskottet öfverlämnat bevittnade afskrifter dels af två analysbevis, dels af ett utlåtande af fiskeriassistenten Vict. Wahlberg rörande vattnets beskaffenhet i vissa i motionärens hembygd belägna vattendrag, hvilka förorenats genom affall från en sulfittfabrik.

Då fiskeriassistentens yttrande särdeles väl belyser några af de olägenheter, som följa med vattendrags förorenande genom fabriksaffall, anser utskottet lämpligt att här återgifva detta yttrande, hvilket lyder som följer:

Sedan Jan Ersson i Gammelgård, Joh. Jansson i Lilla Dicka m. fl. strand- och fiskeriägare vid Forssjön i Folkärna socken och vid detta vattendrag vidare utföre till sjön Bäsingen till kongl. landtbruksstyrelsen inkommit med ansökan, att en fiskeritjänsteman måtte förordnas att undersöka det ifrågavarande vattendraget och därefter meddela yttrande »om och i hvad mån» vattnet förorenas af affallet från den vid samma vattendrag belägna Östanfors sulfittfabrik äfvensom angående de åtgärder, som böra vidtagas till förhindrande däraf, att giftiga vätskor och dylikt, som förstöra vattnet och fisket, från fabriken utkomma, får undertecknad, som varit förordnad denna förrättning verkställa, efter fullgörandet däraf härmed afgifva följande yttrande:

Det undersökta vattenområdet, som utgör nedre delen af ett mindre från Garpenberg kommande vattendrag, består af tre mindre sjöar, förenade genom åar med utlopp till sjön Bäsingen. Den öfra sjön — Forssjön — är något öfver 1 kilometer lång och knappt $\frac{1}{2}$ kilometer bred, den mellersta — Dickasjön — $\frac{3}{4}$ kilometer lång och $\frac{1}{2}$ kilometer bred samt den nedersta — Bollsjön — 1 kilometer lång och $\frac{3}{4}$ kilometer

bred. Djupet i dessa sjöar är sällan öfver 4 à 5 meter utom i Forssjön, som mot nordöstra sidan är åtskilligt djupare.

De mellanvarande åarna likasom Bollsjöns utlopp i Bäringen äro delvis så grunda, att man vid lågt vattenstånd, såsom nu var förhållandet, knappt kan komma fram med en vanlig flatbottnad eka. Bottnen på båda sidor om djupaste midtrännen var till största delen ofvan vattnet; synnerligast var detta förhållandet nedom Mälby kvarn, och vattnet flöt endast med helt sakta fart.

Stränderna äro i allmänhet låga och mycket långgrunda, endast nordöstra sidan af Forssjön har bergiga och tämligen höga stränder.

Å de långgrunda stränderna såväl vid sjöarna som åarna märktes ännu tämligen rik växtlighet, ehuru den här förr i ymnighet långt ut i vattnet förekommande fräken under sista åren till stor del försvunnit.

Vid verkställda bottenundersökningar visade det sig, att strax utanför sulfittfabrikens afloppsrännor fanns aflagrad på 2 à 3 meters djup en gråhvit, slemmig, illaluktande massa, bestående hufvudsakligast — för så vidt man kan se — af fina träfibrer, och alla i vattnet förekommande växter, stenar eller andra föremål voro beklädda med en gråhvit, ostig massa, som vid minsta rörelse i vattnet lossnade och sjönk småningom till bottnen. Om man rörde något litet med åran vid bottnen, blef vattnet hvitgrumligt, ungefär som om man slagit ut en pyts sur mjölk. Denna gråhvita, ostiga beläggning på växterna förefinnes icke endast vid stränderna af Forssjön, utan äfven utefter ån och ned genom Dickasjön, i hvars nedra del den gråhvita beläggningen dock är mindre ymnig och kunde i Bollsjön knappt förmärkas, emedan Bollsjöns stränder äro ytterst växtfattiga.

Längre ut på 6 à 8 meters djup upphämtades i Forssjön på flera ställen bottenprof, hvarigenom ådagalades, att bottnen här består af ett bläcksvart, dyigt, högst illaluktande mudder, som synes utgöra i förruttelse stadd massa af samma slag, som fanns afsatt på växterna invid stränderna.

Ute på djupet tagna bottenprof i de andra sjöarna voro något ljusare och ej fullt så illaluktande, hvilken omständighet säkerligen beror på att de omnämnda afsättningarna här icke äro så stora som längre upp i vattendraget.

Vattnet har en brun färg och afgifver vid rörelse i detsamma en högst oangenäm lukt, erinrande om den, som förmärkes uppe vid fabriken.

Vid vissa vindar, synnerligast västliga, utbreder sig det från Bollsjön utflytande vattnet i sjön Bäringen, så att den bruna färgen och den vidriga lukten förmärkas ett godt stycke på båda sidor om åmynningen.

För fiskens trefnad och välbefinnande är sålunda här illa bestäldt. Om ock en och annan större fisk skulle kunna uppehålla sig i det ifrågavarande vattendraget, blifver säkerligen inom kort dess kött osmakligt och onjutbart, och någon fortplantning kan på grund af erfarenhet från andra håll alldeles icke ifrågakomma under sådana förhållanden, som här förefinnas. Leken förrättas nämligen af sådana fiskarter, som här plägat förekomma, alltid på grundare vatten, och rommen afsättes på förefintliga vattenväxter.

Då nu vattnet i och för sig är orent och innehåller skadliga ämnen, dör större delen af rommen genast den lämnar moderdjuret, och hvad som möjligen skulle kunna vara vid lif dödas ofelbart inom kort af omnämnda ostiga afsättningarna.

Det har ock visat sig, att alla de fiskarter, som förr ganska ymnigt funnits

här, nämligen gädda, braxen, mört, abborre, sarf, löja, lake och ål, under de sista åren dels dött, dels måhända utvandrat och äro nu, så vidt kunnat utrönas, helt och hållet försvunna. Endast undantagsvis kan man nere i Bollsjön erhålla någon fisk, som då kommit upp från Bäsingen.

Sådana små vattendjur (Daphiner, Cyclops m. fl.), som äro af nöden för fisk- ynglets föda, synas äfven hafva försvunnit, emedan flera försök, som med en för ändamålet medhafd håf företogos, alltid gäfvo det resultat, att icke ett enda sådant djur kunde anträffas. Vattnet syntes vara helt och hållet öde.

Orsakerna till all denna ödeläggelse äro med all säkerhet det från sulfittfabriken utsläppta affallet, nämligen luten och slamvattnet.

Luten, som nu visserligen aftappas i ett par dammar för att därifrån så småningom afrinna till sjön, bibehåller dock — såsom ett vid afloppet taget prof visar — sin starka, vidriga lukt och bruna färg, och som vattenmängden är jämförelsevis ringa och vattenomsättningen därför svag, blifver hela vattenmassan förskämd.

Slamvattnet, som afgår i mycket större kvantiteter än luten, får genomrinna flera dammar, innan det släppes ut i sjön, och det mesta medföljande slammet stannar måhända här, men ett prof, som togs i själfva utloppet, visar dock, att rätt mycket medföljer ut i vattendraget, och är det just detta slam, som afsätter sig på växterna och bottnen och alstrar där under sin förruttelse illaluktande och skadliga gaser, som ytterligare förskämma vattnet.

Af hvad jag här ofvan anført framgår, att om det ifrågavarande fiskevattnet skall kunna återställas i sitt forna skick, måste sådana åtgöranden snarligen vidtagas, att de från sulfittfabriken bortflytande vätskorna icke såsom hittills vidare må förskämma vattnet. Säkerligen erfordras ändock flera tiotal år, innan den skada, som redan åstadkommits, kan genom naturens egna åtgöranden återställas i sitt forna skick; ty först måste de å bottnen varande aflagringar genom förruttelseprocessen oskadliggöras, de utgångna vattenväxterna hafva tillfälle å nyo framkomma och utbreda sig samt slutligen fiskarna så småningom genom invandring och fortplantning föröka sig till den myckenhet, i hvilken de förr förekommit.

Värmdö Ö. Norrnäs den 9 okt. 1901.

Vict. Wahlberg.

Fiskeriassistent.

De båda ofvan omnämnda analysbevisen äro afgifna af föreståndarne för Västerås och Gäfle kemiska stationer och afse vattenprof från den å, vid hvilken den i fiskeriassistentens ofvanstående yttrande omnämnda sulfittfabriken är belägen.

Den första analysen verkställdes i september 1899 å ett prof, taget omkring en kilometer nedanför fabriken, och lyder kemistens slutomdöme rörande detta prof sålunda:

På grund af svafvelvätehalten och den stora mängden lösta organiska ämnen måste ifrågavarande vatten förklaras *odugligt* till dricksvatten och öfrig hushållsbrukning samt *hälsovådligt* att användas för människor och djur.

Det andra analysbeviset rör två vattenprof, tagna den 31 aug. förra året ur samma vattendrag, hvaraf af det ena, märkt n:o 1, togs omkring en kilometer *nedanför*, och det andra, märkt n:o 2, *ofvanför* sulfittfabriken. Kemistens slutomdöme beträffande dessa båda prof lyder så:

Af undersökningen framgår, att profvet n:o 1 är förorenadt af affall från sulfittfabrik. Profvet sprider en obehaglig lukt, erinrande om vätesvafva och är alldeles odugligt till dricksvatten vare sig för människor eller djur; n:o 2 däremot är, ehuru ej något godt dricksvatten, dock fullt användbart såsom sådant.

Det lider enligt utskottets förmenande intet tvifvel, att de af motionären påpekade missförhållandena äro af sådan art och omfattning, att de tarfva ett snart och kraftigt ingripande från statsmakternas sida. I olika delar af landet klagas öfver att vissa slag af fabriker förstöra både luft och vattendrag, och den målande och dystra skildring, som innehålles i ofvan återgifna, af fiskeriassistenten Wahlberg å ämbetets vägnar afgifna berättelse äger nog sin motsvarighet i åtskilliga delar af landet.

Enligt hvad utskottet har sig bekant, är det i synnerhet de kemiska trämassfabrikerna, som i detta afseende spela en bedröflig roll. Af dessa fabriker finnas, som bekant, två slag, af hvilka sulfat-cellulosafabrikerna förorena luften genom illaluktande gaser, och sulfitt-cellulosafabrikerna vattendragen genom väldiga kvantiteter affalls-lut, som innehåller svafvelsyrlighet och ofta äfven fibrösa ämnen. De stinkande ångorna från *sulfatfabrikerna* förpesta luften på vida områden, och som belysande exempel i detta afseende vill utskottet påminna därom, att i Norge anläggningen af dylika fabriker ledt till rättgångar, anhängiggjorda af i trakten boende personer. Beträffande de obehag och missförhållanden, som på många håll följa med *sulfittfabrikerna*, hänvisar utskottet till fiskeriassistenten Wahlbergs ofvan återgifna berättelse, som i sanning talar för sig själf.

Äfven järnverken och sockerbruken lära medföra liknande olägenheter, om ock ej i samma grad som trämassfabrikerna.

Att här föreligger en fråga, som kräfver sin lösning, synes utskottet oemotsägligt. Tyvärr har utskottet emellertid ej kunnat komma till den öfvertygelsen, att någon väsentlig förbättring i nu bestående förhållanden skulle vinnas genom den åtgärd, motionären föreslår.

Hans förslag afser att i fall, sådana som de ofvan antydda, bereda kommunalnämnden »rätt att med kraftigare och mera effektiva medel ingripa». Utskottet anser därför lämpligt att först söka klargöra, hvilken befogenhet kommunalnämnden i berörda afseende för närvarande äger.

*Utskottets
uttalande.*

Att kommunalnämnden redan nu har icke blott rättighet utan äfven skyldighet att inskrida till bekämpande af ifrågavarande missförhållanden, framgår oförtydbart af hälsovårdsstadgans bestämmelser. Sålunda heter det i § 27, mom. 2: »Kommunalnämnden skall ägna sin uppmärksamhet åt allt, som kan inverka på sundheten och allmänna hälsotillståndet inom kommunen, samt allvarligt söka att häruti åstadkomma förbättringar och ett tillfredsställande skick». Bland de förhållanden, åt hvilka nämnden enligt § 28 bör »ägna synnerlig uppmärksamhet», märkas: »att källor, brunnar eller andra ställen, där vatten för berörda ändamål [för dryck och matlagning] hämtas, icke blifva orenade genom tillflöden, som kunna uppkomma däraf, att nära invid finnas afträden, svinhus, fähus, stall, gödselhögar eller samlingar af afskräden från fabriker och andra näringar eller från hushåll, och ej heller på annat sätt; — — — att icke fabrik eller annan näring inom kommunen anläggas, anordnas eller drifves på sådant sätt, att den blifver menlig för arbetarnes eller närboendes hälsa»; hvarjämte nämnden enligt samma paragraf skall vaka däröfver, »att jämväl andra omständigheter, som kunna menligt inverka på hälsoförhållandena inom kommunen, så vidt möjligt undanrödjas».

Beträffande åter det sätt, hvarpå nämnden bör inskrida, föreskrifver hälsovårdsstadgans § 30, att nämnden bör »genom upplysningar, råd, uppmaningar och varningar söka åstadkomma rättelse», hvarjämte den äger att, där behof förefinnes, »genom lämpliga viten, som tillhopa ej må öfverstiga 20 kronor, göra sig hörsammad». Om rättelse ej kan ernås på detta sätt, »har nämnden att anmäla saken hos Konungens befallningshafvande».

Enligt § 38 skall kommunalnämnden begära handräckning hos kronobetjäningen eller Konungens befallningshafvande, om någon, som af nämnden på grund af hälsovårdsstadgan ålagts att vidtaga vissa anordningar, icke gjort detta inom föreskrifven tid.

Af de bestämmelser, utskottet ofvan anført ur hälsovårdsstadgan, torde framgå, att kommunalnämnden icke blott har rätt och plikt att söka åstadkomma rättelse i missförhållanden af den art, motionen afser, utan ock att den, om den med kraft begagnar sin befogenhet, bör kunna med Konungens befallningshafvandes bistånd uträtta icke så litet.

Också har det under ärendets behandling kommit till utskottets kännedom, att en kommunalnämnd i Gäfleborgs och en i Värmlands län förmått vederbörande landshöfdingeämbeten att på ett verksamt sätt ingripa mot ifrågavarande onda. På båda ställena blefvo fabriker tvungna att vidtaga åtgärder, som åtminstone i väsentlig grad minskade olägenheterna.

Detta oaktadt har motionären dock utan tvifvel rätt, då han menar, att för ett fullständigt bekämpande af dessa olägenheter kräfvast större resurser, än kommunalnämnden för närvarande har till sitt förfogande.

Motionären har icke angifvit, hvaruti de »kraftigare och mera effektiva medel», han uti ifrågavarande afseende vill tillerkänna kommunalnämnden, skulle bestå, eller huru hälsovårdsstadgans paragrafer i sådant syfte skulle formuleras. Men det förefaller, som om han väntade sig rätt mycket redan af en sådan ändring, som lämnade nämnden rätt att vid förseelser af ifrågavarande art ålägga *högre viten* än för närvarande. Det synes emellertid utskottet, att dessa viten näppeligen skulle kunna ifrågasättas få öfverskrida det högsta belopp, hälsovårdsnämnd i stad äger ålägga, eller 100 kronor. Men äfven detta belopp är tydligen kraftlöst gent emot affärsföretag, som ofta äro grundade på aktiekapital, uppgående till millioner kronor. Om en fabrik af ifrågavarande slag af kommunalnämnden ålades ifrågasatta högsta vite, skulle den gifvetvis, så framt den funne med sitt intresse förenligt att draga ut på tiden, öfverklaga beslutet först hos Konungens befallningshafvande och, om den blefve fälld äfven där, i högre instans. När så fabriken slutligen blefve tvungen att utbetala vitet, möjligen jämte rättegångskostnader, skulle detta belopp i allt fall för ett stort företag spela snart sagdt ingen roll.

Vid sina bemödanden att gå de önsknings till mötes, för hvilka motionen är ett uttryck, har utskottet äfven tagit den frågan under öfvervägande, huruvida ej åt kommunalnämnden skulle kunna lämnas en befogenhet, liknande den, som § 16 i hälsovårdsstadgan tillerkänner hälsovårdsnämnd i stad, fastän lämpad efter och formulerad i enlighet med på landsbygden rådande förhållanden.

Sagda paragrafs båda första moment bestämma, att fabriker för tillverkning af animaliska gödningsämnen, fosfor, soda, hvitbetssocker, tjära eller gasvatten, färgerier m. fl. industriella anläggningar, hvilka genom uppkommet affall, genom utströmmande rök och ångor, genom spridande af elak lukt eller genom vattens förorenande blifva för kringboendes hälsa vådliga, endast må uppföras »på vid och öppen plats, som ligger aflägsen från de mera bebyggda stadsdelarna», eller »i sådan trakt af staden, som ej är tätt bebyggd». Tredje momentet af samma paragraf lyder sålunda: »Innan någon anlägger eller inrättar fabrik eller näring, som här ofvan [i momenten 1 och 2] är uttryckligen omförmäld, skall han göra anmälan därom hos hälsovårdsnämnden och afvakta besked, huruvida från dess sida hinder möter. — — — Skall fabriks- eller tillverkningslägenheten ombyggas, eller skola eljest därmed vidtagas förändringar, som äro jämförliga med ombyggnad

eller nyanläggning, eller skola betydande ändringar ske i tillverkningssättet, betraktas fabriken eller näringen såsom skulle den af nyo anläggas eller inrättas.»

Utskottet har emellertid funnit, att kommunalnämnderna i allmänhet knappt kunna anses vara så sammansatta, att de äro rustade att uppbära en så väsentligt vidgad befogenhet, och att därför den ifrågasatta maktutvidgningen kunde få betänkliga följder. Man får ju nämligen vid dylik lagstiftning icke heller alldeles glömma industriens berättigade intressen. Härtill kommer, att på många orter, där stora fabriksanläggningar finnas, dessas ägare torde vara i stånd att utöfva ett så väsentligt inflytande på kommunalnämndens sammansättning, att en ökad befogenhet för nämnden uti ifrågavarande hänseende ofta redan af denna grund skulle visa sig resultatlös.

Det har inom utskottet äfven bragts på tal, att i hälsovårdsstadgan skulle kunna intagas vissa föreskrifter om huru tillgå skall vid uppförandet af fabriksbyggnader, särskildt berörande hvad som vore att i iakttaga i sundhetsafseende, i syfte att dessa föreskrifter skulle tjäna kommunalnämnden till ledning. Emellertid vill det synas utskottet, som om dylika detaljerade byggnadsföreskrifter hörde mindre hemma i hälsovårdsstadgan än i en med fabrikslagstiftning förenad byggnadsordning. Och säkerligen skulle stora svårigheter yppa sig för kommunalnämnden vid öfvervakandet af sådana föreskrifters efterföljd.

Ehuru utskottet sålunda icke anser möjligt att på den af motionären föreslagna vägen råda bot på ifrågavarande missförhållanden, har utskottet därmed ingalunda förnekat, att kraftiga åtgärder i detta afseende snarast möjligt böra vidtagas.

Det är ej blott i vårt land, som ifrågavarande olägenheter kommit till synes. I England ha liknande förhållanden föranlett en lag mot floders förorenande — den s. k. Rivers' Pollution Prevention Act af år 1876 — som bestämdt förbjuder utsläppandet i vattendrag af kloakvatten samt *förorenadt affallsvatten från fabriker*, därest icke det förorenade vattnet förut blifvit behandladt på tjänligt sätt för att göras oskadligt. Rörande denna lag yttrar en fackman, professor *Ernst Almquist*, i sin »Allmän Hälsovårdslära» sid. 246: »Lagen uträttade nog åtskilligt, har emellertid ej visat sig särdeles verksam.» Beträffande motsvarande förhållanden i Tyskland heter det i samma arbete: »Fabriksinspektionen omfattar i Tyskland äfven affallsvattnen; den stöder sitt ingripande på tyska rikets Gewerbeordnung af 1883. Denna innehåller visserligen inga direkta föreskrifter med afseende på affallsvatten, men gifver mycket bestämda föreskrifter angående allt, som vid en närings

drift kan inverka menligt på arbetare, närboende och det allmänna. Många fabriker hafva med stöd af denna förordning ålagts att rena sitt affallsvatten. Tyska rikets Gesundheitsamt utreder frågan om förorenade vattendrag på begäran af enskilda stater samt särskildt då sådant vattendrag går genom flera stater. Utmärkt utredning har därvid vunnits, som ej litet bidragit att klargöra hithörande svåra frågor.»

Samme fackman yttrar i en af honom författad afhandling, hvilken återfinnes i »Göteborgs stadsfullmäktiges Handlingar 1889, n:o 134», rörande »nyare metoder att rena affallsvatten» följande: »I Tyskland är fabriksinspektionen med afseende på affallsvatten ganska verksam. Särskildt verksamt ingriper man vid uppförande af ny fabrik samt då klagomål öfver ett affallsvatten yppat sig. *Det har visat sig fordra synnerlig takt hos inspektören att på samma gång tillgodose grannarnes berättigade anspråk, som han ej af fabriken fordrar för våldsamma åtgärder.* Det har visat sig, att olika fabrikationer måste behandlas på mycket olika sätt. Vid några hafva de öfverklagade olägenheterna kunnat afhjälpas genom enkla och billiga medel, genom anläggande af en enkel klarningsbrunn, eller genom uppsamlande och bortförande på vagn af ringa mängder skadliga vätskor. I andra fabriker har man måst ålägga fabriksägaren arbeten, som kostat tiotusental kronor.»

Huru denna svårlösta fråga i vårt land på bästa sätt skall ordnas, därom vågar utskottet ej uttala någon bestämd åsikt, liksom det saknar anledning att härom ingå i någon närmare pröfning, då motionären för ändamålet vinnande endast föreslagit en vidgad befogenhet för kommunalnämnden. Det vill emellertid synas utskottet, som om fabriksinspektionens biträde borde kunna tagas i anspråk för frågans utredning och som om lämpligt skulle vara, att fabriker, med hvilkas drift följa hälsomenliga verkningar för den kringliggande trakten, ej borde få anläggas, utan att på förhand passande anordningar till det ondas förekommande vore på af myndigheterna godkändt sätt bestämda att komma till utförande. Ifrågasättas kan äfven, huruvida icke förhållandena påkalla en särskild lagstiftning för cellulosafabrikerna, hvilka mera än andra industriella anläggningar åtföljas af i motionen berörda olägenheter.

Huru man än tänker sig förhållandena på detta område genom lagstiftningen ordnade, synes man i alla händelser kunna vara ense därom, att den gränslinje mellan allmänhetens och industriens intressen, som det här gäller att uppdraga, icke lämpligen bör bestämmas genom utvidgning af en administrativ stadga, sådan som hälsovårdsstadgan, utan genom en af Konung och Riksdag gemensamt stiftad lag.

Till sist anser sig utskottet böra framhålla, att en skrifvelse till Kongl. Maj:t af det innehåll, motionären föreslagit, skulle kunna ha till följd ett längre uppskof med frågans *rationella lösning*. Ty om Riksdagen i år aflåter en skrifvelse, hvori anhålles om en så snävt begränsad åtgärd som den af motionären föreslagna, komme det antagligen att dröja länge, innan Riksdagen vore villig bifalla ett nytt skrifvelseförslag i samma ämne, hvori anhölles om denna viktiga frågas utredning i hela dess vidd.

Ehuru utskottet sålunda i likhet med motionären lifligt önskar de af honom påpekade missförhållandenas snara och grundliga afhjälpande, finner det sig dock på anförda skäl böra hemställa,

att herr Wahlgrens förevarande motion ej må till någon kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 17 april 1902.

På utskottets vägnar:

FRIDTJUV BERG.